

*5311000 – Технологик
жараёнларни
автоматлаштириш ва
бошқариш (сув хўжалигида)*

**Технологик жараёнларни ишлаб чиқариш
ва автоматик бошқариш мутахассислиги
1-босқич**

Маърузачи :доц.Газиёва Р.Т.

***МАВЗУ- 5: Гидротехника
иншоотларида
диспетчерлик хизмати***

Фаннинг ўқитиш технологияси
 Маърузани олиб бориш технологияси
 Мавзу: №2 Гидротехника иншоотларида диспетчерлик хизмати

Вақти – 2 соат	Талабалар сони 6 нафар
Машғулот шакли	Информацион – кўргазмали маъруза
Маъруза режаси	<p>1.Гидротехника иншоотларида диспетчерлик хизмати хақида маълумот</p> <p>2.Гидротехника иншоотларида сув тақсимлаш ишлари</p> <p>3. Гидротехника иншоотларининг техник ҳолати ва бехатар ишлашени назорат қилиш (кузатиш) ишлари.</p>
Машғулотнинг мақсади: «Гидротехника иншоотларини техник ҳолатини назорат қилиш (кузатиш) ишлари назорат – ўлчов асбоб (НЎА)ларини тайёрлаш ва уларни шаходатлаш, кузатиш журналларини тутиш ҳамда бевосита кузатишларни олиб боришдан иборатдир»	
Педагогик вазифалар	Ўқув фаолияти натижалари:
<p>- Гидротехника иншоотларида диспетчерлик хизмати билан танишиш;</p> <p>-Гидротехника иншоотларида сув тақсимлаш ишлари таснифини бериш;</p> <p>- Гидротехника иншоотларининг техник ҳолати ва бехатар ишлашени назорат қилиш (кузатиш) ишларини тушунтириш.</p>	<p>Талаба:</p> <p>-Гидротехника иншоотларида диспетчерлик хизмати курсатадилар;</p> <p>- Гидротехника иншоотларида сув тақсимлаш ишларини</p> <p>-Гидротехника иншоотларининг техник ҳолати ва бехатар ишлашени назорат қилиш (кузатиш) ишларини айтиб берадилар.</p>
Таълим усуллари	Маъруза, муаммоли вазиятлар усули, ақлий хужум.
Таълим шакли	Оммавий, жамоавий
Таълим воситалари	Маъруза матни, проектор, визуал материаллар, такдимот
Таълим бериш шароити	Ахборот, техник воситалар билан жихозланган аудитория.
Мониторинг ва баҳолаш	Оғзаки назорат, савол-жавоб, ўз-ўзини назорат қилиш, рейтинг тизими асосида баҳолаш

Маърузанинг технологик картаси

Машғулот босқичи, вақти	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
I-босқич. Мавзуга кириш. (20 минут)	1.1. Маърузанинг мавзусини эълон қилади, ўқув машғулотининг мақсади ва натижаларини тушунтиради	Мавзу номини ёзиб олади
	1.2. Ҳар бир талабага мавзу бўйича тарқатма материалларни тарқатади	Тарқатмалардан фойдаланади
	1.3. Мавзу бўйича маъруза машғулотининг таянч иборалари ва маъруза режасига изоҳ беради. Мавзу юзасидан блиц-сўров усулида маълум бўлган тушунчаларни фаоллаштиради	ЎУМ га қарайди. Ўз фикрини эркин намоён этади
II-босқич. Асосий (50 минут)	Ақлий хужм. Утган мавзу бўйича савол, жавоб, билимларни фаоллаштиради. 1. Гидротехника иншоотларида диспетчерлик хизмати хақида тушунча беринг? 2. Гидротехника иншоотларида сув тақсимлаш ишларининг тушунтириб беринг? Ўқув машғулотининг биринчи саволи бўйича Гидротехника иншоотларида диспетчерлик хизмати қисмини ёритиб бериш, слайдлар орқали таҳлил қилади. Талабаларни мулоҳазага тортиш мақсадида уларга саволлар билан мурожаат қилади? 3. ГТИ техник ҳолатини назорат қилиш (кузатиш) тушунтириб бериш ? Талабаларнинг фикрлари тингланиб, биринчи режа умумлаштирилади.	Ёздилади. Тинглайди. Саволларни муҳокама қилиб, уларга жавоб беради.
	2.2. -- Гидротехника иншоотларининг техник ҳолати ва бехатар ишлашнинг назорат қилиш (кузатиш) ишларини таснифни бериш слайдлар орқали тушунтирилади. Ҳар бир саволни калит сўзлар орқали умумлаштириб беради. Баъзи бир калит сўзларнинг моҳиятини «Кластер» усулидан фойдаланилган ҳолда ёритиб беради.	Тинглайди. Слайдга эътибор қаратади, ёзиб боради. Кластер тузади
	2.3. Мавзу юзасидан учинчи саволни яъни - Гидротехника иншоотларининг техник ҳолати ва бехатар ишлашнинг назорат қилиш (кузатиш) ишлари. унда қилинадиган ишлар тафсилотини тўла ёритиб беради талабалар фикрларини тинглаб, қўшимча қилади. Шу тариқа учинчи саволни умумлаштириб, хулосалайди	Жуфт-жуфт бўлиб, жадвални тўлдирди.
	2.5. Таянч ибораларга қайтилади. Талабалар иштирокида улар яна бир бор такрорланади	Ҳар бир таянч тушунча ва ибораларни муҳокама қилади.
III-босқич. Яқуний босқич. (10 минут)	3.1. Маърузада қилинган ҳар бир савол қандай ҳал қилинганлиги тўғрисида умумий яқуний хулоса беради	Эшитади.
	3.2. Талабаларнинг билим ва кўникмалари баҳоланади	Ўзини қизиқтирган саволларни беради
	3.3. Келгуси машғулотга тайёргарлик кўриш бўйича топшириқлар ва фойдаланиладиган адабиётлар тавсия этилади	Эшитади ва ЎУМ га қарайди

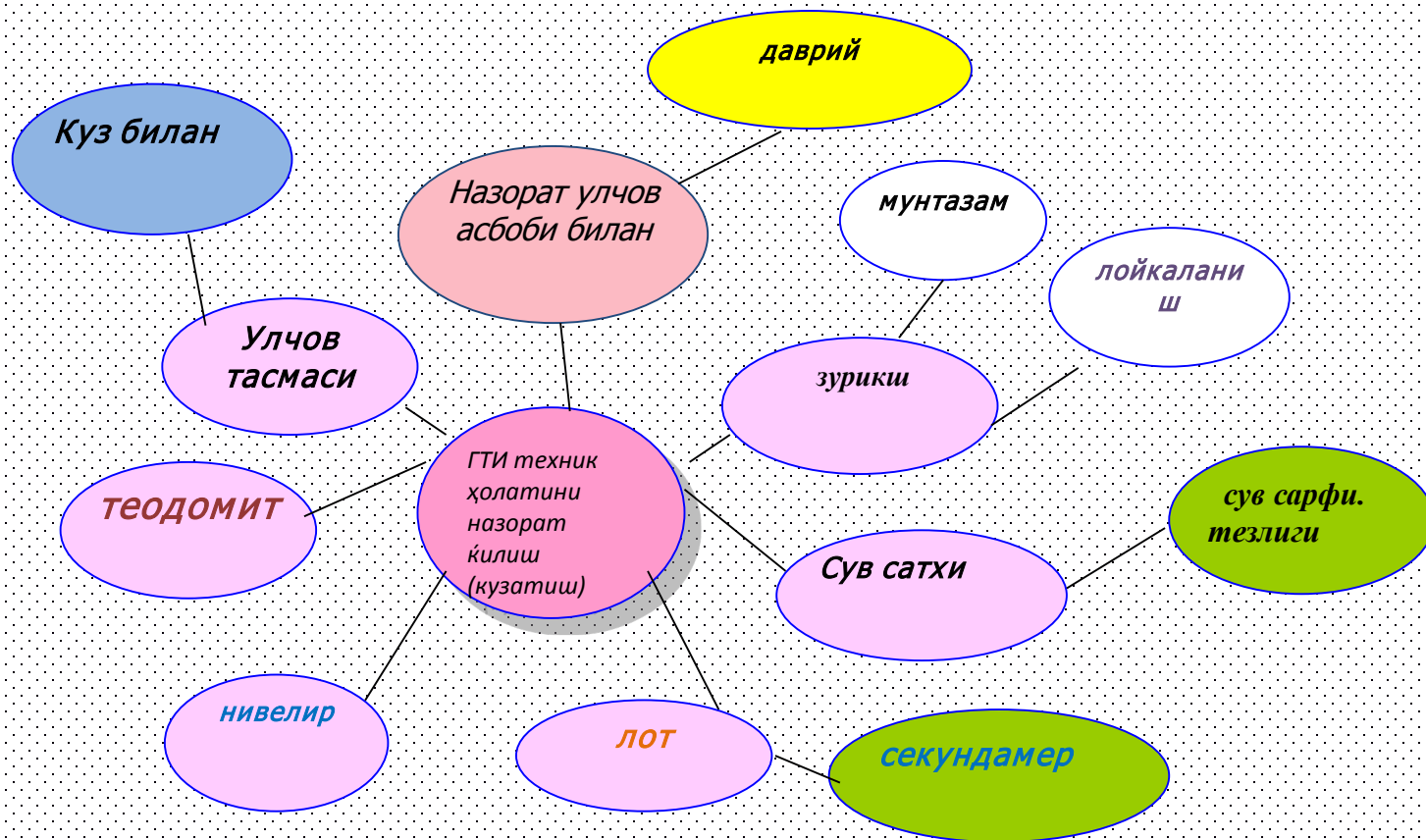
РЕЖА;

1. Гидротехника иншоотларида диспетчерлик хизмати хақида маълумот

2. Гидротехника иншоотларида сув тақсимлаш ишлари

3. Гидротехника иншоотларининг техник ҳолати ва бехатар ишлашини назорат қилиш (кузатиш) ишлари.

Кластер: *Гидротехника иншоотларида диспетчерлик хизмати*

Гидротехника иншоотларида юқори техник-иктисодий кўрсаткичларга эришиш учун алоқа техника воситалари, сигнализация, телемеханика ва автоматика ёрдамида ишлаб чиқаришни назорат қилиш ва бошқаришни марказлаштириш ва координациялаш мақсадида ҳар бир сув хўжалиги, энергетика тизимида диспетчерлик хизмати ташкил қилинган. Улар замонавий диспетчерлик алоқаси, пульти билан таъминланган, диспетчерлик пунктлари ташкил қилинган

Диспетчерлик пульти - бу гидротехника иншоотлари башқарилиб туриладиган қурилма. У иншоотлар ҳолати ҳақида маълумотларни тўплайди ва улар асосида диспетчер қабул қилган қарорларни иншоотларга узатади, иншоотларда сув тақсимлаш ишларини амалга оширади. Диспетчерлик пульти назорат-ўлчов асбоблари, комитация аппаратлари иншоотларни жойлашуви, уларда назорат-ўлчов асбобларини жойлашуви акс эттирилган схемалар сув тақсимлаш графиклари, назорат ишлари, техник қаров, таъмирлаш ишлари график (режа) лари, телефон ва телетайп, телеўлчов аппаратларидан тузилади. Иншоотлар затворларини кўтаргичлари, затворлар ҳолатини, сув олиш ва тақсимлашни дистанцион бошқаруви диспетчерлик пульти ёрдамида амалга оширилади.

Сув тақсимлаш ишлари фақат сув хўжалиги ташкилотларида амалга оширилади, унинг тартиби куйидагига бўлади:

1.(Фермер, деҳқон) хўжалиklarининг сувдан фойдаланиш режалари (СФР)ни сувдан фойдаланувчилар уюшмаси (СФУ) худуди бўйича тузишда катнашилади ҳамда СФУ хўжалиklarида куйидаги керакли меъёрий хужатлар бўлишига эришилади:

а) СФУ хизмат кўрсатадиган ернинг (харитаси) режаси, унда ҳар бир фермер (деҳқон) хўжалиklarнинг чегаралари, хўжалиklarни суғориш ички тармоқлари, суғориш участкаларининг тартиб рақамлари, коллектор–дренаж тизими (КДТ) ва сув ташлаш тармоғи, сув олиш нуқталари, гидротехник иншоотлари, гидростлар, йўллар, ўрмон – дарахтзорлар кўрсатилган бўлиши керак

б) Суғориладиган ернинг экин майдонлари ва гидромодул худуди кўрсатилган ҳамда туман ҳокимиятидан тасдиқлатиб олинган режаси;

в) Гидромодул худудлари бўйича экинларни суғориш тартиби (режими):

2. СФУ томонидан хизмат кўрсатиладиган хўжаликлар учун тузилган (сув тақсимлаш нуқталари бўйича) СФРни туманлар ҳокимиятларидан тасдиқлатиб олинади;

3.Туман (туманлараро) сувдан фойдаланиш жамланма режаси ишлаб чиқилади, сўнг Бошгидромет (ёки уни жойлардаги ташкилотлари)дан СФР тузилаётган йил учун сув манбасининг тартиби (режими) олинади;

4.Суғориш тармоғининг (ўтган йилларда ўлчаб олинган ёки бошқа усулларда аниқланган) фойдали иш коэффициентини инобатга олинади.

Кузатиш ишларини натижалари бўйича бьефлардаги сув сатҳларини ўзгариш графиги, иншоотлардаги баландлик маркаларини вақт бўйича чўкиш графиклари, характерли створ (кесим)ларни чўкиш профиллари, депрессия эгри чизиғини ўзгариш графиги, маҳаллий ювилишларни (геологиясини кўрсатиб) бўйлама ва кўндаланг профиллари, ювилиш ва лойка чўкишини горизонталлар орқали кўрсатилган плани (режаси), сув омборида лойка чўкишини бир бирини устига туширилган профиллари, вақт бўйича сув сарфини ўзгариши графиги, сувни уюрма(водоворот)си планлари, транзит оқимларни планлари, характерли створлардаги тезликлар эпюралари, (вақт бўйича) чокларни очилиши графиклари ва лойиха бўйича бошқа шуларга ўхшаш графиклар чизилади.

Иншоотларни мўътадил ишлатиш нуқтаи назаридан келиб чиқиб барча ўлчамларни лойиҳага нисбатан ўзгариши таҳлил қилинади, иншоотларни ишончли ишлаши (оценка надёжности) баҳоланади, таъмирлаш – тиклаш, қайта қуриш ишларини амалга ошириш бўйича тавсиялар берилади;

Кузатиш ишлари натижалари бўйича ҳисобот тузилади, у йиллик эксплуатацион тадбирлар ҳисоботига киритилади ва унга барча графиклар ва таҳлиллар, таклиф ва тавсиялар илова қилинади